

Василь ГУРМАК

*приват-професор кафедри монументально-декоративної скульптури
ЛНАМ, заслужений діяч мистецтв України*

**ОБРАЗ Т. Г. ШЕВЧЕНКА:
МЕДАЛІ ТА МОНУМЕНТИ**

***Анотація.** Стаття на прикладі творчості скульптора В. М. Гурмака досліджує аспекти відображення образу Т. Г. Шевченка у двох мистецьких жанрах: медальєрному та монументальному. Відзначаються і специфічні, і спільні обох жанрів моменти. Завдяки контрастному зіставленню двох протилежних за багатьма показниками жанрів відкривається багатогранність образу Кобзаря.*

Ключові слова: медаль, монумент, образ Т. Г. Шевченка.

Образ Тараса Григоровича Шевченка я втілює у двох мистецьких жанрах: медальєрстві та монументальній скульптурі. Зокрема, 1987 р. у музеї м. Борщів встановлене погруддя поета. 1989 р. світ побачили два медальйони, присвячені творчості Кобзаря, і монумент з кованої міді для с. Шоломия Львівської обл., 1991 р. рельєфне зображення Т. Шевченка прикрасило м. Свірж Львівської області, 1994 р. скульптурні монументи на честь Кобзаря постали в с. Космач та м. Надвірна Івано-Франківської обл., нарешті, 2014 р. аверс медалі “140 років від заснування Товариства ім. Т. Шевченка” посів портрет молодого поета, а його фігура в повний зріст виграла конкурс на пам’ятник для м. Рогатин.

Оскільки монументальне та медальєрне мистецтво на перший погляд здаються цілком протилежними за своїми методами й цілями, цікаво порівняти, як трансформується образ Кобзаря в цих двох скульптурних жанрах.

Окрім образу Т. Шевченка, створено велику кількість творів на його поетичну тематику. Зокрема, 1989 р. створено дві поєднані спільним задумом медалі — “Катерина” і “Мені тринадцятий минало” (ф-110 мм). Поетичність образного устрою медалей досягається завдяки продуманому ритму, що асоціює розмір Шевченкового вірша. Завдяки образному діалогу, що

виникає між персонажами обох медалей, мені вдається відкрити перед глядачами світ Творчості — не лише Тараса Григоровича, а й кожного великого митця [1].

Як засвідчує напис (він же — назва), хлопчик на другій медалі є альтер-его Поета, а отже, є творцем образу жінки на першій медалі. Та водночас неможливо позбутися відчуття, що на медалях представлені матір і її дитина. Ця двоїстість характеризує кожного справжнього Художника разом із самим автором медалі. Він водночас є Творцем і дитям породжених своєю фантазією творів, оскільки останні впливають на його долю аж ніяк не менше, ніж він — на їхню. Лише від Художника залежить, чи втіляться його задуми в словах, фарбах або бронзі, однак і від його творінь залежить, чи бути йому Художником.

Часто вплив цей цілком буквальний, як це сталося із Шевченком — за публікацію “Кобзаря” він був відправлений на заслання із забороною писати й малювати. Інколи Твір настільки схвально сприймається, аж примушує свого Творця не сходити з обраного шляху, хоча він і має сумніви щодо власного таланту. Інколи ж, навпаки, надто гостра критика Твору призводить до припинення мистецького життя його автора. Це лише кілька з багатьох можливих варіантів розвитку подій, в основі яких — двоїстість стосунків між Творцем і Твором.

Знайдені у двох медалях образи протягом п’яти років були втілені у пам’ятник Т. Шевченкові [2] для м. Надвірна. Бронзові скульптури самого поета, Катерини, незрячого Кобзаря та хлопчика-поводиря утворюють пірамідальну композицію, чий модульний ряд задається членуванням гранітних сходинок, плит і різницею у розмірах фігур. Ця сама різниця в розмірах пропорційно-ритмічно розганяє динаміку розгляду ансамблю по все стрімкішій спіралі, починаючи від нижчої сходинки під ногами жінки до вищої під кобзарем, проходячи по головах незрячого співця, його поводиря та жінки, а від останньої по напису “Шевченко”, завершуючи свій злет постаттю Поета, де роль головного скерування бере на себе активна права складка плаща, що майже без затримок доводить наш погляд до обличчя.

Різниця в поданні ідентичних образів на медалях і в мону-

менті зумовлена жанровою специфікою кожного з цих двох скульптурних різновидів. А саме — якщо медаль є мобільним твором, не прив'язаним до жодного конкретного оточення, то твори монументального мистецтва тісно вписані в конкретне архітектурне середовище [3. 28]. Твори медальєрного мистецтва становлять рельєфне зображення, тоді як твори мистецтва монументального є об'ємною скульптурою, орієнтованою на огляд з усіх боків.

Отже, якщо медальне зображення повинне схилити до вдумливого розглядання, є загадкою, ключ до якої захований у самій загадці, то монументальний образ повинен спочатку виправдати своє існування, і лише після того глядач замислиться над його власним змістом. Виправдати існування — тобто довести, що не порушує архітектурного ансамблю, не спотворює простору, не пригнічує.

Завдяки вдалому масштабуванню та органічному пластично-композиційному та навіть кольоровому вирішенню, пам'ятник вирішує перше завдання на "відмінно" — для тих, хто дивиться на площу зі встановленим монументом, важко уявити, що він не стояв тут завжди, а також неможливо уявити площі без нього. Враховуючи фактор розчинення фігур у просторі, скульптор відмовився від використаних у медалі напівтонів і надав кожній лінії і кожній масі фігур ансамблю максимальної виразності та завершеності, оскільки після виправдання існування монумент повинен ще й повернути погляд, не дозволити ковзнути по собі без затримки, як ми звикли робити з архітектурним оточенням, вічно кудись поспішаючи, не встигаючи зосередитись на деталях.

Нарешті, після затримки погляду надходить етап інтерпретації. І на цьому етапі порівняння монументального пам'ятника з медаллю може суттєво допомогти. Символізм обраних скульптором постатей напрочуд багатий. Зокрема, фігура жінки може бути інтерпретована як образ України, у такому разі постать Кобзаря представлятиме її минуле, викристалізоване в мові й традиціях, а фігура хлопчика-поводиря — майбутнє, що формується сучасними сподіваннями та рішеннями. Сам Поет представляє творчу працю кожного громадянина нашої Батьківщини.

Рівне право на існування має й розуміння кожної з постатей як певного етапу творчого процесу, що починається з намацування наосліп, переходить у дитячий подив, а услід за ним — у стадію виношування, і лише після цього настає черга вимовленого слова, зафіксованого у фарбах, бронзі або мармурі образу чи зіграної мелодії.

Якщо після огляду пам'ятника повернутися до медалі, відразу звертаєш увагу на відсутність у них центральної поста-ті, що об'єднує довкола себе всі фігури монументального ансамблю. Між тим, хоча в медалях він і не відображений, його присутність усе ж відчувається, його роль виконує сам глядач: його рука, тримаючи медаль, представляє водночас і архітек-турне оточення, і масштаб, і об'єднальне начало.

Таким чином, завдяки врахуванню специфіки кожного з жанрів, вдається на основі ідентичних образів створити само-стійні твори, які не повторюють, але підсилюють один одного.

Не в останню чергу таке взаємне підсилення і збагачення стало можливим завдяки спільній рисі обох мистецьких жанрів — попри усю різницю, вони є насамперед суспільними, вони обидва говорять не мовою індивідуального коду автора, але мовою загальнозрозумілих образів, для інтерпретації котрих не потрібно знати особистість автора або орієнтуватись у його біографії, сфері зацікавлень тощо. Подібно до того, як монумент стає єдиним цілим із середовищем, медаль об'єднується в одне ціле з кожним, хто уявно чи буквально узяв її в руку та наповнив теплом власного серця.

До 140-річчя НТШ на початку 2014 р. я виготовив ме-даль, де на аверсі представлений портрет молодого поета у три чверті вправо в обрамленні напису “Наукове товариство Шев-ченка 140”. На реверсі — емблема НТШ з позначенням дат: “1873 — 2013” в обрамленні рослинного орнаменту. Наукове товариство представлене в образі дерева, що зростає і міцніє з кожним роком, даючи прекрасний цвіт і щедрий плід.

Той самий романтичний образ молодого поета представ-лений в об'ємній скульптурі в повний зріст, поданий на кон-курс пам'ятника Т. Шевченку для м. Рогатин. Невисокий п'єдестал монументу покликаний наблизити поета до людей,

увага зосереджена на переданні величі Кобзаря чи значущості його слова, але на ліричному вимірі його особистості.

Ця близькість і відкритість людям молодого поета відчутна й у медалі, але завдяки пам'ятнику медальні натяки набувають більшої виразності, тоді як завдяки медалі монумент отримує додаткову багатозначність.

Таким чином, завдяки переходам від медалі до монументу та від монументу до медалі вдається досягнути поглиблення образу Тараса Григоровича Шевченка, відображаючи не лише його однозначну громадянську позицію, але й усю складність і величність його генія.

1. “Медаль “Мені тринадцятий минало” / [Електр. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.arthurmak.com/>. 2. “Монумент “Т. Шевченко” для м. Надвірна” / [Електр. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.arthurmak.com/#!medal/c164h>. 3. Популярная художественная энциклопедия / под ред. Полевого В. М.: у 2-х т. Т. 2: “Популярная художественная энциклопедия” (М - Я) — М.: Советская энциклопедия, 1986. — 432 с.: ил.

Annotation

Vasyl Hurmak. The portrait of T.G. Shevchenko: The medals and the Monuments. Using as an example the artworks by sculptor V.M. Hurmak, the essay explores representations of T.H. Shevchenko in two artistic genres: medallic and monumental. The essay analyzes both common, and distinct features of these genres. Placing side by side these two very different art forms, the versatility of the Kobzar's image is revealed.

Key words: medal, monument, image Taras Shevchenko.

Аннотация

Василий Гурмак. Образ Т. Г. Шевченко: медали и монументы. Статья на примере творчества скульптора В. Н. Гурмака исследует аспекты образа Т. Г. Шевченко в таких жанрах искусства как медальерный и монументальный. Отмечаются как специфические, так и общие для обоих жанров моменты. Благодаря контрастному сопоставлению двух противоположных по многим параметрам жанров открывается многогранность образа Кобзаря.

Ключевые слова: медаль, монумент, образ Т. Г. Шевченко.

1

2

3

4

5

6

1. Монумент Т. Шевченку. 1989 р., м. Надвірна. 2, 3. Медаль. "140 років від заснування Товариства ім. Т. Шевченка". 2014 р. 4. Проект пам'ятника Т. Шевченку, м. Рогатин. 5, 6. Медалі. "Катерина", "Менітринадцятийминало". 1989 р., ф-110мм.

В. Гурмак